

บทบาทของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในกรุงเทพมหานคร

จิรนุช งามยิ่งยศ พย.ม.^{1*}

ฐาพัชรลดา เกียรติเลิศเดชา พย.ม.¹

¹ ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขศาสตร์และเวชศาสตร์เขตเมือง คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

* ผู้ติดต่อ, อีเมล: Jiranuch@nmu.ac.th

Vajira Med J. 2019; 63 Suppl: S151-58

บทคัดย่อ

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นโครงการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนเพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยให้โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์กลางในการพัฒนาสุขภาพ ควบคู่กับการศึกษาด้วยการบูรณาการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค และอนามัยสิ่งแวดล้อมให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมในพื้นที่ของโรงเรียน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดการมีสุขภาพอนามัยที่ดี บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอเกี่ยวกับบทบาทของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อุปสรรคที่พบ และแนวทางการแก้ไขเบื้องต้น โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และโรงเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สรุปได้ว่า ควรแก้ไขปัญหาในการร่วมมือของภาคีเครือข่ายและกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ภาคีเครือข่าย

Roles of Network Partners in Managing a Health Promoting School in Bangkok

Jiranuch Ngamyinyod M.N.S. (Community Nurse Practitioner)^{1*}

Thapatlada Kiatlertdech M.N.S. (Community Nurse Practitioner)¹

¹ Public Health and Urban Pathology, Nursing Department, Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University, Bangkok, Thailand

* Corresponding author, email address: Jiranuch@nmu.ac.th

Vajira Med J. 2019; 63 Suppl: S151-58

Abstract

A health promotion school is a health promotion program at a school level organized to prevent public health problems. This program is conducted under a school's role of being the beginning point and the center for health development along with education by integrating health promotion, disease prevention and control and environmental health, leading to a holistic development in the school area. This can be achieved by creating the cooperation between the government, private organizations, local administrative organizations and communities to ensure good health of the public. The objective of this article was to present problems in the implementation of a health promoting school and basic management, the participation among all sectors, the creation of network partners in both public and private sectors, communities and schools. These factors are important for the successful implementation of a health promoting school. It concluded that problems should be solved in cooperation with Network partners and establish guidelines for creating the participation of the network partners for sustainable development.

Keywords: health promotion, health promoting school, Network Partners

บทนำ

องค์การอนามัยโลกได้ประกาศกฎบัตรรอตตาวา เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพพื้นฐาน 5 ประการ คือ การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ การสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ การเสริมสร้างกิจกรรมชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งการพัฒนาทักษะส่วนบุคคล และการปรับเปลี่ยนระบบบริการด้านสุขภาพ¹ หลังจากนั้นมีการประชุมระดับนานาชาติอีกหลายครั้งเพื่อสร้างกระบวนการด้านสาธารณสุข² โดยมีประเด็นของการส่งเสริมสุขภาพเพื่อเพิ่มสมรรถนะให้บุคคลมีความสามารถในการควบคุมและส่งเสริมสุขภาพตนเองให้ดีขึ้น ในหลายประเทศทั่วโลกได้ดำเนินการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความสำเร็จ และความล้มเหลวที่เกิดขึ้นทำให้นักวิชาการด้านการส่งเสริมสุขภาพเกิดความตระหนักว่า หากจะให้เกิดความสำเร็จในงานส่งเสริมสุขภาพจะต้องสร้างภาคีเครือข่าย โดยนำการส่งเสริมสุขภาพด้วยกลยุทธ์ และวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อตอบสนองการเข้าสู่ศตวรรษใหม่ที่ใกล้เข้ามาถึงนี้ แต่ทว่ายังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ จนกระทั่งปี 2548 องค์การอนามัยโลกได้จัดประชุมและเกิดกฎบัตรกรุงเทพฯ (Bangkok Charter)³ ที่เน้นการปิดช่องว่างระหว่างนโยบายสุขภาพกับการนำมาปฏิบัติ โดยใช้ภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับประเทศไทยนั้นได้มีการพัฒนางานด้านการสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการบริการด้านสาธารณสุขแบบผสมผสาน และการพัฒนาคุณภาพสถานบริการด้านการรักษาพยาบาล ตลอดจนการพัฒนาไปสู่ชุมชนและโรงเรียน รวมทั้งรัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูประบบสุขภาพขึ้นอย่างต่อเนื่องตามแนวคิดในด้านการส่งเสริมสุขภาพของกฎบัตรรอตตาวาเพื่อให้ประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนเกิดการรับรู้ตระหนัก และให้ความสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพมากกว่าการซ่อมสุขภาพ โดยให้ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชนเพื่อให้ทุกคนมีสุขภาพที่ดี โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคน ซึ่งมีบทบาททั้งในด้านการสร้างความรู้ทางวิชาการในการพัฒนาคุณภาพ ความสามารถ ความรับผิดชอบของการเป็นพลเมืองดีด้วยการสั่งสอนเรียนรู้

ทั้งจากภายในและภายนอกหลักสูตร ซึ่งจะช่วยให้เกิด และเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทางด้านสุขภาพอนามัยให้กับเด็กนักเรียน และประชาชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการพัฒนา ซึ่งต้องอาศัยความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ระหว่างบุคคล หรือนักเรียนกับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สถาบันทางศาสนา สื่อต่างๆ หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชนในพื้นที่พร้อมกันไป ด้วย โดยเริ่มจากการทำโรงเรียนให้เป็นระบบเปิด เชื่อมโยงแบบเครือข่ายกับระบบย่อยอื่นๆ ในชุมชน และทำให้การศึกษาเล่าเรียนเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมทั้งด้านสุขภาพอนามัยด้วย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเริ่มต้นดำเนินงานตามกลยุทธ์ “โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ”⁴ โดยโรงเรียนทุกแห่งสามารถพัฒนาให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพได้ หากปรับแนวคิดด้านการศึกษาและแนวทางการบริหารจัดการให้เปิดกว้าง การเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิด การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา หรือการพัฒนาตนเอง

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นโครงการของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข³ โดยมีจุดประสงค์ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน เพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์กลางในการพัฒนาสุขภาพ ควบคู่กับการศึกษาด้วยการบูรณาการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุม ป้องกันโรค และอนามัยสิ่งแวดล้อมให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมในพื้นที่โรงเรียน โดยการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ทุกภาคส่วนในสังคม ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ

ความหมายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

องค์การอนามัยโลก² ให้คำจำกัดความของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพไว้ว่า เป็นโรงเรียนที่มีความสามารถเข้มแข็งมั่นคงที่จะเป็นสถานที่ที่มีสุขภาพอนามัยที่ดีเพื่อการอาศัย การศึกษา และทำงาน

สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข⁵ ให้ความหมายของโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพไว้ว่าเป็นโรงเรียนที่มีความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาพฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมให้อื้อต่อสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุกคนในโรงเรียนมีสุขภาพที่กล่าวได้ว่าโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพนั้น เป็นโรงเรียนที่เกิดจากความร่วมมือเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรด้านต่างๆที่เอื้อต่อการมีภาวะสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของทุกคนในโรงเรียน

บทบาทของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกิดจากผู้บริหาร คณะครู และนักเรียนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการมีสุขภาพดี และความจำเป็นในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องตั้งแต่วัยเด็ก รวมทั้งสร้างให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสุขภาพของทุกคนในชุมชนให้มีสุขภาพที่ดี โดยการที่จะพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพสู่ความสำเร็จและยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัยความสามารถและความร่วมมือร่วมใจของทุกคนทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน ในการรวมพลังกัน สร้างความเข้มแข็ง และความร่วมมือภายใต้บริบทของพื้นที่โรงเรียนนั้นๆ ซึ่งภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีดังนี้⁶

1. ผู้บริหารโรงเรียน เป็นบุคคลที่มีความสำคัญคุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ และมีความตระหนักในเรื่องการสร้างสุขภาพ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาโรงเรียนตามแนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งมีบทบาทในการการผลักดัน สนับสนุน ส่งเสริม สร้างขวัญและกำลังใจ และผู้บริหารโรงเรียนควรทำการชี้แจงกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับความสำคัญและความจำเป็นในการดำเนินงานสร้างสุขภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ต้องสร้างการสนับสนุนจากชุมชนและท้องถิ่น มีการประชุมปรึกษา และร่วมกันแสดงความคิดเห็นกับภาคีเครือข่าย และผลักดันได้เกิดนโยบายการสร้างเสริมสุขภาพภายในโรงเรียน

2. คณะครู คณะครูต้องทำงานเป็นทีม มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ตน มีบทบาทในการประสานงานดำเนินการด้านสุขภาพที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนา

สุขภาพของทั้งตนเอง นักเรียน และบุคลากรทุกคน ไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ของครูอนามัยหรือครูคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเท่านั้น

3. นักเรียน ในบทบาทของนักเรียนนั้นคือการจัดตั้งนักเรียนแกนนำ ซึ่งนักเรียนแกนนำเป็นบุคคลสำคัญที่โรงเรียนต้องพัฒนาพวกเขาให้เป็นผู้นำทางด้านสุขภาพ ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนรวมกลุ่มกันจัดตั้งชมรมสุขภาพ และทำกิจกรรมสุขภาพทั้งในโรงเรียนและชุมชน โดยมีโรงเรียนและชุมชนเป็นผู้ให้การช่วยเหลือสนับสนุน

4. คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา เป็นผู้ที่มีความสนใจและเข้าใจการทำงานด้านสุขภาพในกลุ่มเด็กและเยาวชน มีความเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางของการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ในการประสานงานอย่างสม่ำเสมอ คอยเป็นที่ปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ และคอยติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ

5. ชุมชน การให้ประชาชน และผู้ปกครองของเด็กนักเรียนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีเรื่องส่งเสริมสุขภาพก่อนเป็นอันดับแรก รวมทั้งให้ชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อสุขภาพในชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญ และประโยชน์ของการส่งเสริมสุขภาพ ชุมชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งชุมชนมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังสามารถนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ในการงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพได้อีกด้วย ทุกคนในชุมชนช่วยกันค้นหาแหล่งทุน หรือทรัพยากรที่มีคุณค่าในชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางสังคมอื่นๆ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านสุขภาพ

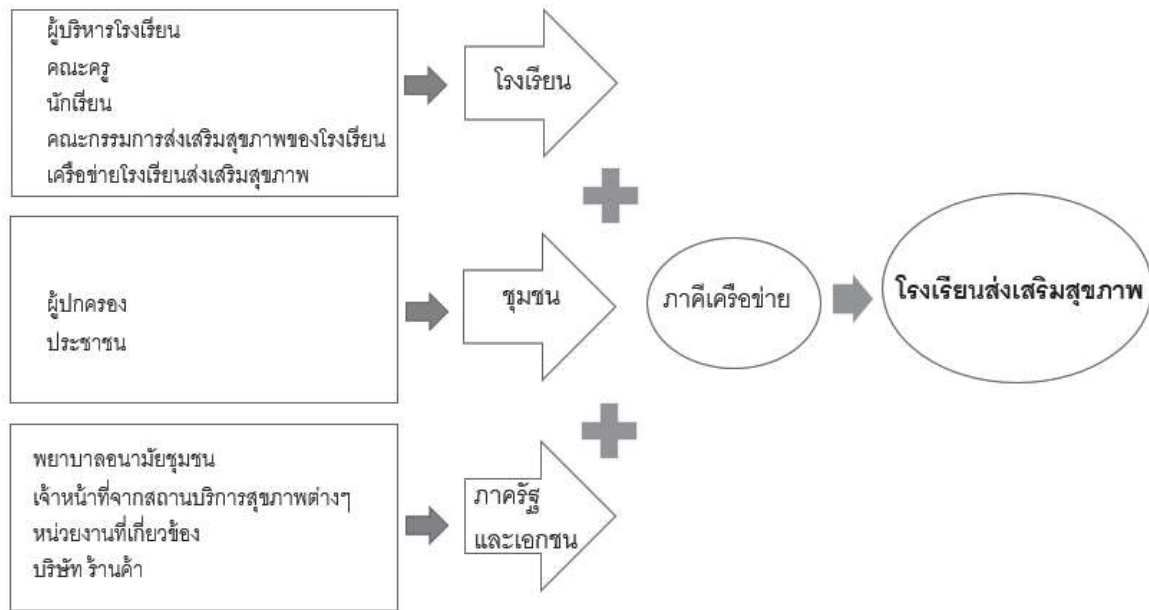
6. เครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีบทบาทในการพัฒนาด้วยการขยายผลการดำเนินงาน โดยการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ การบริหารจัดการเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งจะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ ข้อดีข้อเสียต่างๆ มาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนางานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น

7. เครือข่ายภาครัฐ และเอกชน⁷ เป็นเครือข่ายที่มีบทบาทในการสนับสนุน การดำเนินงานทั้งด้านวิชาการและทรัพยากร หรืองบประมาณต่างๆ ทางเครือข่ายภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ พยาบาลอนามัยชุมชน เจ้าหน้าที่จากสถานบริการสุขภาพต่างๆ (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลศูนย์ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. เทศบาล เป็นต้น โดยการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้องอาศัยทั้งผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพในการเข้ามีส่วนร่วมให้ความรู้ สอนสุศึกษาต่างๆ ตรวจสอบสุขภาพ คัดกรอง ป้องกันโรค รวมทั้งการจัดกิจกรรมในการส่งเสริมสุขภาพต่างๆต้องใช้ทรัพยากร ทั้งอุปกรณ์ และเงินทุนสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ อีกด้วย รวมทั้งการสร้างนโยบายทางด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการมีสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และนอกจากนั้นเครือข่ายภาคเอกชน เช่น บริษัท ร้านค้าต่างๆ บริเวณทั้งในโรงเรียนและบริเวณใกล้เคียง มีบทบาทในการให้ความร่วมมือในการขายอาหารสุขภาพ มีประโยชน์ ประสิทธิภาพ ถูกต้องตามหลักโภชนาการให้กับบุคลากร นักเรียน และประชาชนในชุมชนตามที่แสดงในรูปที่ 1

บทบาทพยาบาลอนามัยชุมชนกับงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

บทบาทพยาบาลอนามัยชุมชนที่สำคัญในการดำเนินงานคือการพัฒนาความรู้และทักษะของนักเรียน ตลอดจนพัฒนาให้นักเรียนเป็นแบบอย่างด้านสุขภาพอันจะส่งผลต่อครอบครัวและชุมชน โดยพยาบาลชุมชนต้องมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนทั้งด้านการบริหาร การบริการ การวิจัย สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนให้เกิดระบบสุขภาพแนวใหม่ที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยพยาบาลอนามัยชุมชนในงานอนามัยโรงเรียนมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับงานด้านโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพดังนี้^{8,9}

1. การประสานงานกับโรงเรียน สร้างความเข้าใจและความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการยอมรับในแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
2. สนับสนุนให้โรงเรียนแสดงเจตจำนงในการร่วมเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
3. สนับสนุนให้โรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน
4. สนับสนุนให้โรงเรียนมีการกำหนดนโยบาย และการบริหารจัดการให้เกิดแผนงานในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
5. สนับสนุนด้านบริหาร และวิชาการให้กับโรงเรียนตามแผนงานโครงการที่โรงเรียนกำหนดและมีการติดตามผลเพื่อให้กำลังใจแก่โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
6. สนับสนุนให้โรงเรียนประเมินตนเองโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 องค์ประกอบ
7. เมื่อโรงเรียนดำเนินการได้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และเห็นว่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแล้ว บทบาทสำคัญของพยาบาลคือ การกระตุ้น และคอยสนับสนุนให้โรงเรียนขอรับการประเมินจากคณะกรรมการภายนอกเพื่อรับรองการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
8. สนับสนุน ส่งเสริม และกระตุ้นให้โรงเรียนดำเนินการในงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง และคอยให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ เพื่อปรับปรุงงานอย่างสม่ำเสมอ และให้เกิดความยั่งยืน
9. คอยเป็นตัวกลางในการช่วยเหลือให้ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เห็นความสำคัญ ตระหนักถึงปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้น และร่วมเป็นเจ้าของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพร่วมกัน

รูปที่ 1: องค์ประกอบของภาคีเครือข่าย

จากการศึกษาสภาพปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในกรุงเทพมหานคร สรุปสาเหตุได้ ดังนี้

1. ด้านการดูแลสุขภาพของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครอบครัวที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ และความใส่ใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง และบุตรหลาน เนื่องจากไม่มีเวลา และไม่ได้ให้ความสำคัญในการอบรมสั่งสอนเรื่องสุขลักษณะนิสัยที่ดีในการดูแลสุขภาพ
2. ผู้บริหารยังขาดความเข้าใจในแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ
3. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดการร่วมมือจากผู้ปกครองบางส่วน เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลสุขภาพของเด็กนักเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน
4. เจ้าหน้าที่ที่สามารถให้คำแนะนำ และเป็นพี่ปรึกษาด้านสุขภาพได้มีน้อย
5. งบประมาณ และทรัพยากรในการพัฒนางานมีน้อย การได้รับงบประมาณและทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นไปด้วยความยากลำบาก

แนวทางการแก้ไขเบื้องต้น

ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายเช่นเดียวกัน ถึงจะเกิดความสำเร็จในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง และมีมีหน้าที่หลักในการดำเนินงาน และมีพยาบาลอนามัยชุมชน หรือบุคลากรทางสาธารณสุขคอยเป็นผู้ให้ความรู้ด้านสุขภาพ ให้คำปรึกษา ร่วมกัน โดยมีแนวทาง ดังนี้

1. สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการมีสุขภาพที่ดีของเด็กนักเรียนให้เกิดขึ้นกับผู้ปกครองและคนในชุมชน เพื่อให้พวกเขารับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันแก้ไข ทำให้พวกเขารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ
2. ชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโทษของการมีพฤติกรรมสุขภาพ หรือภาวะสุขภาพที่ไม่ดี และประโยชน์ที่เด็กนักเรียน บุคลากร และโรงเรียนจะได้รับจากการมีสุขภาพที่ดี
3. ประสานขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนร่วมกันดูแล และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมทั้งการช่วยเหลือทางด้านทรัพยากรที่ใช้ดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เช่น ทรัพยากรที่มีในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

4. ขอความร่วมมือด้านบริการสุขภาพจากพยาบาลอนามัยชุมชนในการจัดกิจกรรมบริการสุขภาพ การคัดกรองสุขภาพ และการสร้างเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

5. จัดทำโครงการขอความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการบริจาคอุปกรณ์กีฬา เครื่องเล่นที่ปลอดภัยส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัย และจัดให้มีการโครงการซ่อมอุปกรณ์กีฬาและปรับปรุงเครื่องเล่นของเด็กนักเรียน

6. จัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพต่างๆ เช่น โครงการรักสุขภาพ โครงการอบรมสาธารณสุขมูลฐานในโรงเรียน รมรงค์ป้องกันการเกิดเหา การจัดทำโครงการอาหารกลางวัน โครงการโรงเรียนอ่อนหวาน และโครงการอ่านฉลากอาหารก่อนซื้อให้ดีขึ้นมีประโยชน์

7. จัดการประชุมผู้ปกครองให้รับทราบในการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และมีการทำศูนย์แจ้งข่าวสารชุมชนเพื่อให้รับทราบข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพ ข่าวความเคลื่อนไหวของโรงเรียนในการดำเนินงานต่างๆ และมีจดหมายถึงผู้ปกครองให้ทราบในกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งขอความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ

แนวทางการปฏิบัติงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครจะต้องมีแนวทางการปฏิบัติเป็นขั้นตอนอย่างครบถ้วนตามองค์ประกอบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ซึ่งสามารถแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ คือ

1) ระยะเตรียมการ โรงเรียนต้องศึกษาข้อมูล และรับข่าวสารต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงาน

2) ระยะปฏิบัติการ เป็นช่วงที่บุคลากรในโรงเรียน และคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและรับผิดชอบร่วมกัน

3) ระยะการประเมิน จะทำให้แนวทางของการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีการพัฒนาและต่อยอดไปได้อย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครนั้นมีบางองค์ประกอบที่เป็นข้อจำกัด ซึ่งทำให้การดำเนินงานบางอย่างทำได้ไม่สมบูรณ์ เช่น การสื่อสารระหว่างผู้ปกครองและนักเรียน ปัญหาของนักเรียนที่มาจากครอบครัวมักจะมีผลกระทบ

ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจ ดังนั้นโรงเรียนควรมีการให้คำปรึกษาในเรื่องครอบครัวของเด็กนักเรียนเพื่อที่จะได้รู้ถึงปัญหาที่แท้จริงและแนวทางการแก้ไขที่ถูกต้อง

โรงเรียนประถมศึกษาควรต้องดำเนินการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้ดำเนินการได้ครบถ้วนตามองค์ประกอบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา¹⁰ ได้กล่าวว่า การพัฒนางานให้ดีขึ้นเหมือนการเขยื้อนภูเขาหรือสิ่งที่ยาก ดังนั้นต้องทำงานไปพร้อมกันทุกๆ ฝ่ายในลักษณะเชื่อมโยงกัน การปรับใช้เป็นยุทธวิธีในการปฏิรูประบบสุขภาพในกรณีการวางระบบสุขภาพใหม่ ซึ่งประกอบด้วยการสร้างความรู้หรือการทำงานเชิงวิชาการ การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเชื่อมต่อกับการเมือง เนื่องจากนโยบายจากภาครัฐเป็นสิ่งสำคัญในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางนโยบาย งบประมาณและกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สร้างสรรค์ศักยภาพ และแสวงหาความชัดเจนทั้งในด้านลักษณะ รูปแบบและบทบาทของแต่ละชุมชนได้จริง กำลังของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ส่วนด้านวิชาการ มีความสำคัญที่จะช่วยประสานความเข้าใจในเรื่องนโยบายต่างๆ ทำให้โรงเรียนและชุมชนมีหลักการร่วมที่ชัดเจนจนสามารถสร้างเป็นระบบสุขภาพใหม่ได้ ดังนั้นการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย จึงจะประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

สรุป

เด็กวัยเรียนและเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ เนื่องจาก ประชากรวัยเด็กจัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่อ่อนแอและเสี่ยงต่ออันตรายสูงกว่าประชากรกลุ่มอื่น เนื่องจากขาด ประสบการณ์และไม่สามารถคุ้มครองตนเองได้เต็มที่ จึงสมควรที่จะได้รับการดูแลอย่างถูกต้องและใกล้ชิดเพราะเด็กวัยเรียนเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะประชากรกลุ่มนี้จะเติบโต เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต เด็กวัยเรียนจึงต้องมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ แข็งแรง เพื่อช่วยให้การศึกษาเล่าเรียนได้ประสบผลสำเร็จเต็มที่ตามศักยภาพ¹¹ ดังนั้นการกำหนด

แผนงานด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียน ซึ่งเป็นงานหนึ่งในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข และภาคีเครือข่ายต่างๆ ให้มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการส่งเสริมสุขภาพในเด็กวัยเรียน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประชากรที่มีคุณภาพของชาติในอนาคต

การสร้างเสริมและปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพในรูปแบบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยให้การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนต่อไป รวมทั้งพยาบาลอนามัยชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ทั้งด้านการบริหาร การบริการ และด้านการวิจัย เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น โดยใช้ศักยภาพของตนเอง และเครือข่ายทางสังคมผลักดันให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดี และหลักสำคัญในการดำเนินงานคือการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน ในทุกระดับ ตั้งแต่ในระดับชาติ ระหว่างภาคที่เกี่ยวข้อง ลงไปสู่ระดับจังหวัด จนกระทั่งถึงระดับโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติการโดยอาศัยแนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งดำเนินการส่งเสริมสุขภาพแก่เด็กนักเรียน คณะครู บุคลากรด้านการบริหาร นอกจากนี้ยังจัดให้มีการให้บริการสุขภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพในโรงเรียน ตลอดจนการให้บริการเชิงรุก ในโครงการต่างๆ ในการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียน

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณคณะพยาบาลศาสตร์ก่อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราชูติราช และภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขศาสตร์และเวชศาสตร์เขตเมืองที่ให้คำแนะนำในการทำบทความวิชาการในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Ottawa charter for health promotion. Regional Office for Europe, Copenhagen; 1986.
2. World Health Organization. Global Standards for Health Promoting Schools. 2018. [cited 2019 June 15]. Available from: <https://www.who.int/health-promoting-schools/en/>.

3. Office of the National Economic and Social Development Council. Thailand's 20-Year National Strategy from 2017 – 2036. 2561. [cited 2019 May 20]. Available from: http://www.ratchakitcha.soc.go.th /DATA/PDF/2561/A/082/T_0001. PDF.
4. Wattanayingcharoenchai S. Driving the policy “Moderate Class, More Knowledge” Health. Office of Permanent Secretary; 2558.
5. Department of Health. Guideline for the implementation of health promotion schools. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand., LTD.; 2545.
6. Department of Health. Handbook for Health Promoting School (Revised edition 2015). Bangkok: Academic Service Office, Silpakorn University; 2560.
7. Health Education Division. Network construction and participation in changing the health behavior of the community. 2556. [cited 2019 June 15]. Available from: file:///C:/Users/win10/Downloads/080420151827433659_linkhed.pdf
8. Pupaiboon R, et al. Handbook for health caring and promotion for school health nurse. Bangkok: World Health Organization; 2006.
9. Thongsri P. and Chiangkhong A. Community Health Nurse's Roles in School Health Service. Journal of Public Health Nursing. 2018; 32(2): 181-96.
10. Prawet Wa Si. Thai Health's Strategies: Triangle that moves mountain to the strength of the country. 2559. [cited 2019 May 20]. Available from: <https://www.thaihealth.or.th/Content880808>
11. Siripornpanich V. and Kotchabhakdi N. Developmental and Behavioral Childhood. Bangkok: P.A. Living Printing; 2561.